

Português	XERENTE	XAVANTE /mV, nV, pV, mrV/ → [mŃ, nŃ, pŃ, mrŃ]	XAKRIABÁ	AKROÁ-MIRIM
1. cabeça	-krā, -kwanōku <i>rosto</i> , - kuihə <i>testa</i> , -wannā <i>cérebro</i>	-ʔrā, ʔubu <i>rosto</i> , ʔuihə <i>testa</i> , -ʔrā-ihī-wajana <i>cérebro</i>	da-krā	-krā, -kua <i>rosto</i>
2. cabelo	-zahi, -su <i>pelo</i> , -zdabu <i>barba</i>	-zaʔi, -zere <i>pelo</i> , -wata-su <i>barba</i>	da-zahi	-sai, a-sūta-su <i>barba</i>
3. orelha	-npəkre / -spəkre	-pəʔre	da-(i)pokri	a-spokri
4. olho	-tə / -tmō, kuīpi <i>lágrima</i>	-tə / -tōmo	-tomō	-tə
5. nariz	-nkre / -nī-, -wda <i>bico</i>	-niʔre, -wada <i>bico</i>	-skri / -sikri	a-zikri
6. boca	-zda-wa / sdaikre, -zdaku / -sdaku <i>saliva</i>	-zada-wa / -zadaiʔre, - zadaiprə <i>saliva</i>	da-(i)dawa	-sōdawa
7. dente	-kwa	-ʔwa	---	-kwa
8. língua	-nōitə / -sōitə	-pətə	---	-soitə
9. unha	-nīkrbə <i>u. dedo mão</i> , - krpəhə <i>u. dedo pé</i>	-ni-pə	---	-sikbo-di
10. pé	-pra, -zda <i>coxa</i> , -hi / -te <i>perna</i>	-para, -za <i>coxa</i> , -hi / -te <i>perna</i>	-pra, -téā <i>coxa</i>	-para, -za-di <i>coxa</i> , - te <i>perna</i>
11. joelho	-hikrāiti	-hiʔrāiti	---	---
12. mão	-nīpkra / -sipkra, hi <i>dedo</i>	-niʔrada / -sib-ʔrada, hi <i>dedo</i>	-zipkra	-sibkra, i <i>dedo</i>
13. braço	-painō / -pakrda / -nmīzu, -nkra / romkru <i>ramo</i> , - sdarbi <i>asa</i> , -nse <i>ombro</i>	-pano / -nimizu, -saribi <i>asa</i> , -niʔse <i>ombro</i>	-pa, sidarpi <i>asa</i>	-pakū, sitarpi-te <i>asa</i>
14. barriga	-di, -nnā / -snā <i>tripa</i> , <i>fezes</i>	-di / -pē / -du, -pana / - sāna <i>tripa</i> , <i>fezes</i>	-du	-du, -sino <i>fezes</i>
15. pescoço	-bdu, -nōkkre <i>garganta</i> , - krāi zaknō <i>nuca</i>	-budu, -ʔəkre <i>garganta</i>	-putu	-budu
16. peito	-nōknō / -sōknō	-pəʔudu / -sōʔudu	-pokutu	-sokdu-di
17. seio	-hə, -həi-waku <i>leite</i>	-hə, -həi-waʔu <i>leite</i>	---	---
18. coração	-pkē, -sri <i>rim</i>	-siri, -pēʔē	---	---
19. fígado	-pa	-pa	---	---
20. osso	-hi	-hi	---	-hi
21. sangue	-wapru, -wanrō <i>veia</i>	-wapru, -pərō <i>veia</i>	---	da-wabru
22. carne	-nī	-ni	-ni	---
23. pele	-hə <i>pele</i> , <i>casca</i>	-hə <i>pele</i> , <i>casca</i>	-ə	---
24. flor	-nīrnā / -sirnā	-niʔrā / -sirā	---	---
25. folha	-su, -kwa / krānī <i>espinho</i>	-su	-su	-su
26. semente	-zə, -krā <i>fruta</i> , kre <i>plantar</i>	-zə, -ʔrā <i>fruta</i> , ʔre <i>plantar</i>	-krā <i>fruta</i>	---
27. ovo	-kre	-ʔre	---	---
28. cauda	-bə, -mnā	-bə, -mana	---	---
29. gordura	-wa	-wa	---	---
30. nome	-nīsi-zē / -sisi-zē	-niʔsi	---	---
31. homem	ambə, kre re <i>macho</i> , -mrō <i>esposo</i>	aibə, -mrə <i>esposo</i>	ambə	-moro <i>esposo</i>
32. mulher	pikō, -mrō <i>esposa</i>	piʔō, -mrə <i>esposa</i>	pikō	-moro <i>esposa</i>
33. pessoa	akwē, sakrikoa <i>xavante</i> , wrazu <i>índio</i>	aʔuwē, warazu <i>branco</i>	orazu <i>branco</i>	urazu <i>branco</i>
34. pai	-mmā, -pəkwā	-mama, -pəʔwā	mamā	mama
35. mãe	ī-datkə / ī-datki, separkwa	-na, datiʔə, ame	ncha-takī	-ʔa-teki
36. peixe	tbe	tebe	tupe	---
37. pássaro	si	si	---	---
38. piolho, larva	-du, -ku	da-ʔu	-ku	---
39. árvore	wde	wede	ode	wede
40. sol	bədə / sd-akrə <i>dia/sol</i> , rəm- kuiwē <i>luz</i> , hewa (<°həiwa) <i>céu</i>	bədə / ts-aʔrə <i>dia/sol</i> , rə(- waʔa) <i>luz</i> , həiwa <i>céu</i>	stakrə, akoā <i>céu</i>	bədə, hewa-te <i>céu</i>

Português	XERENTE	XAVANTE /mV, nV, pV, mrV/ → [mV̄, nV̄, pV̄, mrV̄]	XAKRIABÁ	AKROÁ-MIRIM
41. lua	wa / wai-re, wasi <i>estrela</i>	aʔamə, wasi <i>estrela</i>	wa, waí-temuri / wai-tomorí <i>estrela-s</i>	wati, wainieto <i>estrela</i>
42. água	kə, -waku <i>líquido</i>	ʔə / ʔu, waʔu <i>líquido</i>	kə	kə
43. rio	kə, pku <i>lago</i>	pa, zara, i-sōʔu / puʔu <i>lago</i>	---	puku-te <i>lago</i>
44. chuva	tā	tā	---	tai-te
45. vento	rə-wakku, krumsa	rə-waʔuʔu	kuteté	ukuku-tō-de
46. floresta	mrā, -rə(m) <i>campo</i>	marā, -rə(m) <i>campo</i>	---	---
47. casa	kri, warā <i>casa dos rapazes, -zakru aldeia</i>	ʔri, usu <i>casa dos rapazes, -zaʔru aldeia</i>	kri	kri
48. pedra	knē / ktē, kurbe <i>alcantil</i>	ʔēne, ʔurebe <i>alcantil</i>	---	ketē-de
49. areia	tka-i-tmō-rā, supra	supara	---	---
50. terra	tka / -rə(m), ze <i>barro</i>	tīʔa / -rə(m), zeʔa <i>barro</i>	tika	tika
51. fogo	kuzə / kunmā	ʔuzə / ʔuʔama	kuzə	kuzio-pde
52. fumaça	-nī-ze / simda-ze <i>fumaça, aināka nuvem</i>	hu-ʔi-ze / -ʔi-ze / -sidze <i>fumaça, -zaʔrā nuvem</i>	---	---
53. cinzas	smīka, -prə <i>carvão</i>	ʔru, -prə <i>carvão</i>	---	---
54. lenha	mmī	mī(mi)	---	mī
55. caminho	bdədi	bdədi	---	---
56. montanha	srā	saʔa, ētē-ʔrāihə	---	---
57. noite	māra, rəm-zakrāki <i>escuro</i>	mara / barana, rəm-zaʔrā / rəbra-di <i>escuro</i>	---	makra
58. quente	wakrə	waʔrə, -su <i>suar</i>	---	-wakrə
59. frio	hə-di	hə-di	---	it-ə-di
60. novo	tə, waptə, təm-di	-tə	---	---
61. seco	krə-di	ʔrə	---	---
62. cheio	ssī(-pse-di)	ʔma-sisi	---	---
63. bom	wē-ki, pe, pse-di	wē, pe	da-psi-de, i-pâ, in(t)sé / i-zé	-böse-ti, i-pa
64. pesado	pre	pire	---	---
65. grande	awrə / sawrə / zawrə + wawē, pa-ki <i>comprido, dum-di alto, pə largo, kahə / saktē-zawrə muito, kbure tudo</i>	wawa / wawē + saʔētē, pa-di <i>comprido, ʔrāihə / waʔru(t) alto, ʔahə / nemo muito, ʔubure / bə tudo</i>	aimoapte	(z)awborə / awrorə + wawV̄, pa-ki <i>comprido</i>
66. molhado	wamtiki-di, ko(iti)	waptiʔi, rəwaihi	---	---
67. branco	ka, rā, pəka	ʔa, rā	---	ka
68. preto	wakdi	ʔrādə	---	krā
69. vermelho	prə, pte <i>amarelo</i>	prə	prə	prə, -pte <i>amarelo</i>
70. beber	zəkrēnē (sg.), hesi (dual/pl.), nānā <i>dar de beber, wapsō chupar</i>	zəʔrē (sg.), həsi (dual), əhu (pl.)	---	zoikrēnē
71. comer	kməsi + kahuri + krē, -sa-ze <i>comida, ka alimentar</i>	ʔmasi + sa + saihuri + ʔrē, -sa / mra(m) <i>comida</i>	---	-sa, mara <i>comida</i>
72. morder	sari	sa(ri)	---	---
73. ver	(kmā-)dəkə, sabu, sību, sāmri, nōpre / sōpre, rīti	ʔmadə(-ʔə), sabu, ʔəpre	---	(gebtobli)sību
74. ouvir	wapari	wapa	---	wapa
75. saber	waihuku	waihuʔu	---	---
76. dormir	nōtō / sōtō, ammō <i>sonho</i>	pono / potə / sōtō	---	thorowaiṅō <i>morto ?</i>
77. morrer	də-rə, dadə <i>cadáver, defunto</i>	də-rə / dadə, dahəiba <i>cadáver</i>	---	dərə
78. matar	wīri (sg.), pāri (dual), smrō (pl.), kwape / preke / kazəri <i>bater</i>	wī(ri) (sg.), pā(ri) (dual), simrə (pl.), ʔwape / rəptaʔa / ʔazə(ri) <i>bater</i>	---	wini
79. andar, ir	mōri (sg.), nēmā (dual), tmōmōri (pl.) <i>andar/ir</i> ,	mō(ri) (sg.), nem (dual), ai-ʔabaʔrē(i) (pl.), ʔə(ri) (sg.) /	murī	ktorowanā <i>morto ?</i>

Português	XERENTE	XAVANTE /mV, nV, pV, mrV/ → [mV̄, nV̄, pV̄, mrV̄]	XAKRIABÁ	AKROÁ-MIRIM
	kəri (sg.) / kwape (dual) / saprōnī (pl.) / simrō (pl.) <i>levar/carregar</i>	ʔwape (dual) / ʔwasa (pl.) / waibu (pl.) <i>levar/carregar</i>		
80. vir	mnī-mōri, wisi (sg.) / si-māsisi (dual) / si-nā (pl.) <i>chegar, kã-wisi trazer, aipə voltar</i>	wi(si) (sg.) / ai-masisi (dual) / ai-hutu (pl.) <i>chegar, ʔã-wisi trazer, apə de volta</i>	wiktu	---
81. dar	kamō, sōmrī, sīnzari	sōm(ri), ʔa	uí	---
82. dizer	mrēmē, ku <i>citativo</i> , wasku / simāza <i>contar</i>	mreme, ʔu <i>citativo</i> , wasuʔu / ʔa(rī) <i>falar</i>	---	mere
83. queimar	hāro, krāmī, kupri, prō, sarōrī, sasu, su	zada, āro, sasu <i>assar</i>	---	---
84. lavar	kumte, kupsō	ʔupsō	---	(aköö)wamōrō <i>limpar</i>
85. cair	waptārā (sg.,dual), rereke (pl.), si-mē, siwārī	waptārā (sg.,dual), rere(ʔ)e (pl.), ai-mē	---	---
86. vomitar	nōkəkə / sōkəkə	ʔoʔoʔo / sōʔo(rə)	---	---
87. assoprar	sakuri	saʔu(ri)	---	---
88. ter medo	-pahi, pipa	pahi, pipa	---	---
89. voar, correr	wara (sg.), s-samrō (dual), s-sakre (pl.)	wara (sg.), a-samrō (dual), a-saʔre (pl.)	---	---
90. nadar	zəribi, si-kumte / si-ssō <i>banhar-se</i>	zəribi, ʔupte <i>banhar</i>	---	---
91. deitado	nōmrō (sg.), daikwa (dual), nmīkwara / smīkwara (pl.)	nomro (sg.), daʔwa (dual), dabaʔwara / simiʔwara (pl.)	---	---
92. sentado	nāmra / samra (sg.), si-māsisi (dual), si-kburō (pl.)	ʔamra / sāmra (sg.), ai-masisi (dual), a-simrō / ʔuburo (pl.)	---	---
93. de pé	da (sg.) / si-mēkwara (dual) / si-māsa (pl.), sazəri <i>parar</i>	za (sg.) / ai-maʔwa (dual) / ai-masa (pl.), mazazə(ri) <i>parar</i>	---	---
94. eu, me	wa, ĩ-	wa, ĩ-	---	wa, ĩ-
95. tu, te	toka / ka, ai-	ʔa, ai-	---	pəka, ai-
96. nós	wanōrī, wa-...-nī	wanōrī, wa-...-nī	---	---
97. não	kō / tō, knā, ĩba, āre / āze	tō / ʔō, ʔāna, mare / maze	āĩzā	aroba
98. um	smīsi, aimōwi / ĩkamō <i>outro</i>	misi, amō <i>outro</i>	hemerotō	---
99. dois	pōnkwanē	maparane / waparane	prané	---
100. três	mrēpranē, sikwaĩpse 4	siʔumdatō	(e)skumtatō	---

Português	TIMBIRA	APINAJÉ	KAYAPÓ
1. cabeça	-krã, -kək <i>rosto</i> , -kokatəʃ <i>testa</i> , krã-kajĩn <i>cérebro</i>	-krã, kuk <i>rosto</i>	-krã, kuka <i>rosto</i>
2. cabelo	-kĩ, -ho <i>pelo</i> , -(ŋ)kwan <i>pena</i> , hama-ho <i>barba</i>	-kĩ, prə <i>pena</i>	-kĩ / -nē, ʔo <i>pelo</i> , prə / nwʌn <i>pena</i> , ama-ʔo <i>barba</i>
3. orelha	-(h)apak / -apok	-ʔamak	(dʒ-)amak
4. olho	-(n)tə, -tə-kako <i>lágrima</i>	-ntə / -nə	nə
5. nariz	-ijakrɛ(-t)	ʔiakrɛ / ʔiɲu	iakrɛ, iɲu <i>lábio superior/focinho</i>
6. boca	-(h)ar-kwa, har-rə / har-ko <i>saliva</i>	-ʔakwa, ʔar-ŋo <i>saliva</i>	ajkwa, aj-ŋo <i>saliva</i>
7. dente	-(t)wa	-wa	wa
8. língua	-(h)əʔtə	əʔtə / ɲəʔtə	ətə
9. unha	-(h)ũʔ-kəp	ĩʔ-kəp / ɲĩʔ-kəp	i-kəp
10. pé	-par, kje <i>coxa</i> , tɛ <i>perna</i>	-par, kje <i>coxa</i> , tɛ <i>perna</i>	-par, krã <i>dedo</i> , kje <i>coxa</i> , tɛ <i>perna</i>
11. joelho	-kōn(-krĩ)	-kōn	kōn(-krã)
12. mão	-(h)ũʔkra, hi <i>dedo</i>	ĩʔkra / ɲĩʔkra, krã <i>dedo</i>	(ɲ)ikra, ʔi <i>dedo</i>
13. braço	hara / -pa, -(h)ara <i>asa</i> , hekre <i>ombro</i>	pa, -ʔara <i>asa</i> , ʔikre / ɲikre <i>ombro</i>	pa / pa kratʃ, pa <i>ramo</i> , ara <i>asa</i>
14. barriga	-tu, tek-ti, hətʃə, hĩn <i>fezes</i> , <i>tripa</i>	-tu, əʔi, ʔĩn <i>tripa</i> , <i>fezes</i>	tik, tu, tekre, (ɲ)ĩn <i>tripa</i> , <i>fezes</i>
15. pescoço	-(m)put, hōkre / hokrē <i>garganta</i> , -put-k(r)at <i>nuca</i>	-mut, ōkre / ɲōkre <i>garganta</i>	mut, ō kre <i>garganta</i> , abāp <i>nuca</i>
16. peito	-(h)əkot	ʔəkot / ɲəkot	ɲə-əkot
17. seio	-kʌ, -kʌ-kako <i>leite</i>	-kʌ	-kʌ
18. coração	-tətək	ʔāɲor / tājor	ʔā-ɲoru / ʔā-ken / ʔā-tōktōkdʒʌ
19. fígado	-(m)pa	-mba	-ma
20. osso	-hi	-ʔi	-ʔi
21. sangue	kapro / kapru, kotʃek <i>veia</i>	kamro, kutʃek <i>veia</i>	kamro, kudʒek <i>veia</i>
22. carne	hĩ / ɲĩ	(ɲ)ĩ, mri <i>animal/carne</i>	-ĩ, mri <i>animal/carne</i>
23. pele	-kʌ <i>pele</i> , <i>casca</i>	-kʌ <i>pele</i> , <i>casca</i>	kʌ, kʌ / bʌɲɔr <i>casca</i>
24. flor	-rĩ	-rə	-rʌ
25. folha	woho, -ho	ʔo	ʔo
26. semente	hĩ, tʃo <i>fruta</i> , kre <i>plantar</i>	ʔi, tʃ-o <i>fruta</i>	ʔi, (dʒ)o <i>fruta</i> , kre <i>plantar</i>
27. ovo	-(ŋ)kre	-ŋrɛ	ŋrɛ
28. cauda	-(h)api	ʔami	(dʒ-)ami / tɛ-i
29. gordura	twəm	twəm	twəm
30. nome	-(h)apri	ʔitʃi, -ʔami	n-idʒi
31. homem	hũm-rɛ / mpi [gavião], -mpjen / pjin <i>esposo</i>	bi, mjen <i>esposo</i>	mi, mjen <i>esposo</i>
32. mulher	kahāj / ntia [gavião], -prō <i>esposa</i>	di / ni, prō <i>esposa</i>	ni, prō <i>esposa</i>
33. pessoa	mēhĩ, kupē <i>branco</i> , je <i>parente</i>	papĩ, kupē <i>branco</i>	kubē <i>branco</i>
34. pai	-ntʃũ, -pām	pām	bām, dzũnwa
35. mãe	-ntʃɛ, -nā	nā, katərtʃʌ	nā, ɲiruwa!
36. peixe	tɛp / tɛp	tɛp	tɛp
37. pássaro	pri-rɛ j-ara [“bichinho asa”], kowene-rɛ [gavião]	kuwɛɲ	ʌk, kuwɛɲ
38. piolho	-(ŋ)ko	-ŋo, tɛ	-ŋo-rɛ
39. árvore	pĩ / pʌr	pĩ / pʌr, ko <i>pauzinho</i>	pĩ, ko <i>pauzinho</i>
40. sol	pĩt, āmkɾə / ahkapē <i>dia</i> , kəjkwa <i>céu</i>	mit, arĩŋrə <i>dia</i> , katʃkwa <i>céu</i>	mit, arĩŋrə / akati <i>dia</i> , kəjkwa <i>céu</i>
41. lua	pĩt-wrə, katʃɛ-rɛ <i>estrela</i>	mit-wrə, kəɲɛ-ti <i>estrela</i>	mitiruwa, kəɲɛ-ti <i>estrela</i>
42. água	ko, -kako <i>líquido</i>	ŋo(tʃ), -kago <i>líquido</i>	ŋo
43. rio	hĩpo(k) <i>lago</i>	ʔimo <i>lago</i>	imo <i>lago</i>
44. chuva	ta	na	na
45. vento	kək / kəp-ti	kok	kok
46. floresta	aʔket, rəm	pʌ, aʔkunin	bʌ
47. casa	krɛ / krĩ, hũrkwa	krɛ, -örkwĩ, krĩ, gʌ(p) <i>pátio</i>	-ürkwã, kikre, krĩ, ɲʌ <i>pátio</i>
48. pedra	kɛn	kɛn	kɛn
49. areia	pjen-tʃom <i>areia-grão</i>	pika-ŋrʌ	pika-ti
50. terra	p(V)je / pika [gavião], karēk <i>barro</i>	uti, pika <i>chão/país</i>	pika
51. fogo	kuhi / kəhə	kuwi	kuwi
52. fumaça	-kũm <i>fumaça</i> , aʔkakra <i>nuvem</i>	-kũm <i>fumaça</i> , kakrã <i>nuvem</i>	kũm <i>fumaça</i> , kakrã <i>nuvem</i>

Português	TIMBIRA	APINAJÉ	KAYAPÓ
53. cinzas	-pro, prɔ(j)prɔj / prɔjprɔj <i>carvão</i>	-mrɔ, -pɾɔ <i>brasa</i>	pɾɔ
54. lenha	---	pĩ	ko, pĩ, pĩ-ŋɾɔ
55. caminho	pri	pri	pri
56. montanha	hakot / kotte, kɛn	kɛn	pika-krã ʔərə-wã
57. noite	katʃwa + awa, awa-kapɔtko <i>escuro</i>	kamat	akamat
58. quente	kakro, aʔnĩko <i>suor</i>	kagrɔ, aɲu <i>esquentar-se</i>	kaŋrɔ, ʔãno <i>suor</i>
59. frio	kri	kri	kri
60. novo	-(n)tuw	niw	ni
61. seco	-(ŋ)krɔ	grɔ	ŋɾɔ
62. cheio	-ipu(tu)	ʔipu	ipu
63. bom	-(m)pej	-mbetʃ, kĩŋ <i>bonito</i>	metʃ, kĩŋ <i>bonito</i>
64. pesado	pitĩ, hũtĩ	pitĩ, utĩ	utĩ
65. grande	kati, -ti <i>aum.</i> , ri <i>comprido</i> , i-pɔʔ-ti <i>largo</i> , te ri <i>alto</i> , -Aʔtɔ / kate <i>muito</i> , -kunɛa <i>tudo</i>	ratʃ, -ti, ri <i>comprido</i> , pɔ <i>largo</i> , joʔtɔ <i>muito</i> , pijtã <i>tudo</i>	ratʃ, -ti, ri / (dʒ)abje <i>comprido</i> , aprɔrɔ <i>largo</i> , prek <i>alto</i> , ratʃ / krãptĩ <i>muito</i> , kunĩ / pa <i>tudo</i>
66. molhado	ĩ-nkɔ-ti	-ŋɔ	-ɲo
67. branco	haka	ʔaka	(j-)aka
68. preto	iʔ-tik	tik	tik
69. vermelho	i-ntɛp / kaprik [gavião], iʔ-tatap <i>amarelo</i>	kamɾɛk, ɾɔɾɔ <i>amarelo</i>	kamɾɛk, ŋrãŋrã <i>amarelo</i>
70. beber	-kɔ(n), -kaʔ-ho <i>chupar</i>	-kɔ(m), -pe(n) <i>beber tudo</i> , (ku-ʔ)ɔ(r) <i>chupar</i>	kɔ(m), (ka-)o(r) <i>chupar</i>
71. comer	apɔ, -ɔpɔn (v.intr.), -krɛ(r) / -ku(r) (v.tr.), jɔ / hɔ <i>comida</i>	-apku(r) / -ɔpku(r) (v.intr.), -krɛ(r) / -ku (v.tr.), meɔ <i>comida</i>	krɛ(n), meɔ <i>comida</i>
72. morder	-(n)tʃã(r)	-ɲa(r)	-ɲã(r)
73. ver	-pupu(n), -(h)ɔmpun, -rit	-pumu(n), -ɔmu(n)	pumũ, ɔmũ(n), rit
74. ouvir	-pa(r)	-ma(r)	-ma(r)
75. saber	-(h)aʔkre-pej, -ku-pĩ	(kɔt)-ɔmuɲ	pumũ(n), ɔmũɲ
76. dormir	-ɲɔt / -ŋɔr	-ɲɔt / -ɔt / -ŋɔr, amit <i>sonhar</i>	ŋɔr / (ɲ)ɔt
77. morrer	-ti(k)	-ti(k)	tik
78. matar	-kura(n), kakwĩ / kaprek / kaʔhi(r) / pok <i>bater</i> , japu / ajpu <i>brigar</i>	-pĩ(r), kura(n) / tak / mo <i>bater</i> , atʃpu <i>brigar</i>	bĩ(n), pa(r), kuruwa / tak / kapɾɛk <i>bater</i>
79. andar, ir	-mpɾa(r), mɔ(r) / tɛ(m) <i>ir</i> , pɔ(n) <i>levar</i>	-mɾa(r), mɔ(r) / tɛ(m) <i>ir</i> , mɔ <i>levar</i>	mɾã(j), mɔ(r) / tɛ <i>ir</i> , amɔ(n) <i>levar</i>
80. vir	tɛ(m) / mɔ(r), katɔ(r) <i>chegar</i>	tɛ(m) / mɔ(r), poj <i>chegar</i> , akupinm <i>voltar</i>	tɛ(m), botʃ <i>chegar</i> , akubin <i>voltar</i>
81. dar	-ŋɔ(r) / hɔ(r)	-ŋɔ(r) / ɔ(r)	(ɲ)ɔr, -ɲã
82. dizer	-(h)arɛ(n), kaʔkok <i>falar</i>	ʔarɛ(n), kapɛr <i>falar</i>	(j)arɛ(n), kabɛn <i>falar</i>
83. queimar	-pok, -tʃɛ(r), ku-tɔ	-pok, -tʃɛ(r)	-tʃɛ(r), ku-tɔ, akɾatʃ
84. lavar	kuʔhɔ / kaʔhɔ	kuʔ-ɔ(n) / ka-ʔɔ(n)	ku-ʔɔ
85. cair	pɛm	tɛm	tĩm
86. vomitar	hɔjahĩ(r)	ɔjaʔir / ɲɔjaĩr	ɔjaĩn
87. soprar	hako	ʔako	ako
88. ter medo	pa / kupa	-ma, ɔma	u-ma
89. voar	tɔ(r)	tɔ(r)	tɔr
90. nadar	re	re(r), tʃwa / wɔr <i>banhar-se</i>	rere, dʒ(u)wɔr <i>banhar-se</i>
91. deitado	nɔ(r)	nɔ, ʔikwĩ, ɔka	nɔ(r), ikwã
92. sentado	-jĩ(r)	-jĩ(r) / -ĩ(r), krĩ	ɲĩ(r), krĩ(n)
93. de pé	-tʃã(m)	tʃã(m)	(dʒ-)ã(m)
94. eu, me	wa / pa, i- / ej-	pa, i-	ba, i-
95. tu, te	ka, a-	ka, a-	ga, a-
96. nós	wa mɛ, mɛ i- ; ku / ko, pa- <i>incl.</i>	pa mɛ, mɛ i- ; pu mɛ, pa- <i>incl.</i>	guaj, mɛ i- ; gu, ari- <i>incl.</i>
97. não	ke, narɛ / nore	ket, nɔ, ket nã, mã	ket
98. um	pitʃit, -ʔnɔ <i>outro</i>	pitʃi, ʔɔ <i>outro</i>	pidʒi, ʔɔ <i>outro</i>
99. dois	i-pijakrut	pij-atkrut, amɛtʃkrut	am-ajkrut
100. três	ĩ-kre / -kri	pij-akruu-nɛ-ptʃi, atʃkru-nɛ-ptʃi	am-ajkrut-nɛ-ikje-ket [nɛ “e”]

Português	SUYÁ (γ = φ/h)	TAPAYUNA
1. cabeça	krã, si <i>rosto</i>	---
2. cabelo	kĩ, -so <i>pelo</i>	---
3. orelha	sukrəkɔn, nukaiɔn	---
4. olho	nɔ	nɔ
5. nariz	ɲiakre	ɲĩakre
6. boca	(dʒ)adzkwɑ, ɲayo <i>saliva</i>	ajkwa
7. dente	toa	da
8. língua	(wa)ɲɔtɔ	ɔtɔ
9. unha	ɲikɔp	---
10. pé	hwari, kje <i>coxa</i> , te <i>perna</i>	hwar ¹ / par ¹ , te <i>perna</i>
11. joelho	kɔno	kɔn
12. mão	ɲikra, si <i>dedo</i>	ɲikra
13. braço	ɣwa, (s)ara <i>asa</i> , ɲike <i>ombro</i>	φwa, ara <i>asa</i>
14. barriga	-tu	tu
15. pescoço	-mutu	wut
16. peito	---	---
17. seio	-kɔ	---
18. coração	---	---
19. fígado	ma	ma
20. osso	si	(t)ĩ
21. sangue	kamro, kuten <i>veia</i>	kamro
22. carne	ɲi	ɲĩ
23. pele	kɔ <i>pele</i> , <i>casca</i>	kλ <i>pele</i> , <i>casca</i>
24. flor	-ã	---
25. folha	-so	-to
26. semente	si, krew <i>plantar</i>	-i, -(t)ɔ <i>fruta</i>
27. ovo	ɲre	ɲre
28. cauda	ami	ami
29. gordura	twəmi	---
30. nome	niwi, -ĩti	---
31. homem	mi, dʒɛn <i>esposo</i>	mɛ mi, -njeti <i>esposo</i>
32. mulher	ni, ɣɔ <i>esposa</i>	mɛ ni, hrɔ <i>esposa</i>
33. pessoa	mɛ, kuφɛ / karai [<i><</i>] <i>branco</i>	mɛ ti, kuwɛ <i>branco</i>
34. pai	pãm	wãm
35. mãe	nã	nã
36. peixe	tɛp	tɛw ^ɛ
37. pássaro	sey	tλk
38. piolho	ɲodʒ	---
39. árvore	ɣwĩ	φwĩ, hwĩ-kri <i>pauzinho</i>
40. sol	mir	mit, akati <i>dia</i> , kajkwa <i>céu</i>
41. lua	míreru, kãte-tʃĩ <i>estrela</i>	mitlwə, kandɛ-ti <i>estrela</i>
42. água	ɲo	ɲo
43. rio	---	ɲo-tʃitʃĩ
44. chuva	na	na
45. vento	kɔɣ	kok
46. floresta	pɔ	whλ
47. casa	rukwã, kikre, pato / tʃĩ <i>aldeia</i>	(ɲ)ɔr ^ɔ kwã
48. pedra	ken	kɛn
49. areia	---	---
50. terra	hwika	hwika
51. fogo	kwisi	kuti
52. fumaça	kũm <i>fumaça</i> , kak <i>nuvem</i>	kũm <i>fumaça</i>
53. cinzas	mrɔ, tu-ser	whĩ-kei
54. lenha	---	---
55. caminho	ɣĩ	---
56. montanha	---	---

Português	SUYÁ (y = φ / h)	TAPAYUNA
57. noite	akamλt	akamλt
58. quente	kaŋrɔ	kaŋrɔ
59. frio	krit	kri
60. novo	dʒiw	ni
61. seco	ŋri(re)	gλ
62. cheio	---	---
63. bom	metʃ	---
64. pesado	---	---
65. grande	tʃi, kra-tʃi, ri-tʃ <i>comprido</i> , kumeni / ine <i>muito</i> , ɣwa <i>tudo</i>	ri <i>comprido</i>
66. molhado	---	go
67. branco	sa:ki(ire)	aka
68. preto	tik(re)	tik
69. vermelho	nep-tʃi	nep, rλrλ <i>amarelo</i>
70. beber	kō, kasoɔɣ <i>chupar</i>	---
71. comer	ku(r), krē(n), ɲō <i>comida</i>	krē
72. morder	ntā	ɲā / ku-tā
73. ver	mũ(n), rit	---
74. ouvir	ma	-ma / -wa
75. saber	ma	---
76. dormir	ŋō(r) / jōn	tōt
77. morrer	tí(r)	---
78. matar	pí(r) / ɣwa, tʃitʃik <i>bater</i> , tun / ŋriŋ <i>brigar</i>	pī, tak <i>bater</i>
79. andar, ir	mra / tʃir, mō(r) / tē(m) <i>ir</i>	---
80. vir	tē, pəj / pot <i>chegar</i>	tē, agin tē <i>voltar</i>
81. dar	ŋō(r) / jō(r)	hō
82. dizer	sarē, kapēr <i>falar</i>	arē
83. queimar	krā, ŋrɔ, mə	---
84. lavar	kutʃen	kutō
85. cair	tem	---
86. vomitar	---	---
87. assoprar	ɣok	kako
88. ter medo	---	-mλwa
89. voar	tō	tō ^d n
90. nadar	rer, toa <i>banho</i>	---
91. deitado	nɔ, -ni	nōr
92. sentado	-ŋu / -ŋi	ɲir
93. de pé	ku-se, ta	---
94. eu, me	wa / ire / pa, i-	wa, i(j)-
95. tu, te	ka / kare, a-	ga, a-
96. nós	ku / ware / adʒpa, wa-	---
97. não	ker / ket	ket, kadi
98. um	witi	widi, ō <i>outro</i>
99. dois	adʒkur	ajkrut
100. três	adʒkuk-ne	ajkrut-nē-ikje-ket

Português	†KAYAPÓ DO SUL Saint-Hilaire / Pohl (1819, Goiás) = (S) 1882 / Santana = (U) 1911 / Uberaba	PANARÁ
1. cabeça	i- kriã / pa- kiã (S,U), i- kua (U) <i>testa</i>	kjã, kua <i>testa</i>
2. cabelo	i-kĩ, i-pãsa / i-kũ (U) <i>pena, sã-pãse</i> (U) <i>barba</i>	- kĩ
3. orelha	ʃ-ikkre, s-ukre (U)	s-ikre
4. olho	i-n-to	i-n-to
5. nariz	ʃ-akare, s-akre (U)	-asĩ
6. boca	ʃ-ape / s-akua (U), p-ako-si (S) <i>lábio</i> , s-ãkou (U) <i>saliva</i>	(s-)akoa
7. dente	ʃ-uá, s-uá (U)	(s-)ua
8. língua	pã-ãto (S), s-ũtõt (U)	(s)-õto
9. unha	pa-koko (S), s-i-koko (U)	←, -ikia
10. pé	i-paá, i-kria / i-krẽ (U) <i>coxa, i-te perna</i>	paa, te perna
11. joelho	i- kõn	←
12. mão	ʃ-ikria / s-ikia (U), l-ẽkrẽ / -s-i <i>dedo</i>	(s-)ikia , rin,
13. braço	i-pa, por (U) <i>ramo</i> , s-aasi (U) <i>asa</i> , s-ukiẽ (U) <i>ombro</i>	pa , akre <i>ti ramo</i> , s-aja <i>asa</i>
14. barriga	i-tu, i-pa (U), ʃ-in <i>tripa</i> , a-in (U) <i>fezes</i>	s-ĩn <i>tripa, fezes</i>
15. pescoço	i-pude / i-put (U), (s)-akjatu <i>garganta</i>	i-puti, -õkjuti
16. peito	ʃ-ukoto / s-ukot (U)	←
17. seio	pa-n-ʃe (S) / s-un-se (U), -(n)se (S,U) <i>leite</i>	←
18. coração	i-kokre (U)	-kowkrẽ
19. fígado	---	i-pa
20. osso	s-e (U)	s-i
21. sangue	ampio (U), se (U) <i>veia</i>	rãpju
22. carne	ʒobo, s-aĩ, s-ĩ (U)	(s)-ĩ
23. pele	-kə <i>pele, casca</i>	kə <i>pele, casca</i>
24. flor	i-pãpã (U)	i-jã
25. folha	-ʃo / -so (U)	-so
26. semente	i-si (U), (s)-o <i>fruta</i> , kre <i>plantar</i>	-si , -kiã / kua <i>fruta</i> , kre <i>plantar</i>
27. ovo	i-krẽ	←
28. cauda	s- ampi	(s-)aanpi
29. gordura	---	i-tuma
30. nome	---	isi
31. homem	i-pu-aria / i-pi (S) / i-pu-ara (U), pĩpĩo (U) <i>esposo</i>	i-pi, pĩpĩo <i>esposo</i>
32. mulher	i-tie(-ra), pranʃi <i>fêmea</i>	i-kjej / ikj-ara
33. pessoa	panariá, kakatéta + itpe (P) <i>branco</i> , tapapo <[LG] <i>negro</i>	pa / pan-ara, (h)ipẽ / pe <i>branco</i>
34. pai	(u-s)-ũ	(s)-ũ-piã
35. mãe	u-nisi, tí(k)ã	nã-piã
36. peixe	tepo / tep (U)	tepi
37. pássaro	i-tʃune	sũĩ
38. piolho	ãko (U)	ki-ãko
39. árvore	pori / para / por (U)	pəri
40. sol	i-puti, i-aka (U) <i>dia</i> , pu(t)kuá <i>céu</i>	pít(i)
41. lua	putu-(ru)á / putuá (U), amsi-ti / iso-ti (S) / ansu-ti (U) <i>estrela</i>	nãsu-ti <i>estrela</i>
42. água	i-ko	ko, ãko <i>liquido</i>
43. rio	pupti, pakre (U)	pakre , pakjati <i>riacho</i> , joti <i>lago</i>
44. chuva	i-ta	i-ta
45. vento	sako	səperi
46. floresta	i-romú, ió-mamán / i- diome / io (U)	hati
47. casa	ũkuá , kukre (U)	kukre , koa, kri <i>aldeia</i>
48. pedra	keni , iô (U)	kĩẽnj
49. areia	kuka (U)	kuka-rĩja
50. terra	kypa, unkuẽ (U) <i>barro</i>	kipa
51. fogo	i-siú / i-sio (S) / i-kri (U)	-si, iøn
52. fumaça	s-ukũ (U) <i>fumaça</i> , i-putuko (U) <i>nuvem</i>	səjkõw <i>fumaça</i> , kũũ <i>nuvem</i>
53. cinzas	ãpiã (U), s-akiãt (U) <i>carvão</i>	←
54. lenha	i-kri (U)	---
55. caminho	komasũpum, pĩr (U)	pji
56. montanha	sukomú	---

Português	†KAYAPÓ DO SUL Saint-Hilaire / Pohl (1819, Goiás) = (S) 1882 / Santana = (U) 1911 / Uberaba	PANARÁ
57. noite	ptiko (U) / ptuko (U) > tik <i>preto</i>	---
58. quente	krēkiō, ākiō (U)	rākiō
59. frio	kjúti / kih (U)	kji
60. novo	---	ĩ-tũi
61. seco	pipre / s-inin (U)	-ri
62. cheio	kreti (S), i-unō / kret (U)	---
63. bom	ĩ-peĩpare, ĩ-tō-peipare, taumpe (S), pan / t(e)mampe / tō-pe (U)	kĩni
64. pesado	s-utĩ	-utĩ
65. grande	i-nã, ti, pō, -re / -gir <i>comprido</i> , -pia <i>alto</i> , a-pepẽ <i>muito</i>	piō / ui / kãsi, muu <i>alto</i> , i-ji <i>comprido</i> , ĩ-kietĩ / ĩpe / pitiŋsi <i>muito</i> , pãpã <i>tudo</i>
66. molhado	i-ko	kōw
67. branco	makákã, katete (S,U), po (U)	ĩ-po
68. preto	kotu	(j)akiã
69. vermelho	ãpiãpio, ñapa <i>flor</i> ? (S)	rãprō, sikōpakiã <i>amarelo</i>
70. beber	pa-kō, ti-nãsa <i>chupar</i>	kō
71. comer	l-ēpō-nia, (ku)kren (U)	ku, krē, (s-)ãpō, sō <i>comida</i>
72. morder	-sa (U)	sa
73. ver	s-umpun (u)	ãpũ
74. ouvir	-pa (U)	ĩ-pa
75. saber	sytã / n-apu-piã (U)	(ĩ)pari, ãpu, pikō
76. dormir	(s-)oti-ne, ñ-ote (S), not (U)	sōt(i)
77. morrer	i-ti	ti
78. matar	-pĩ(n), -napre <i>bater</i> , ta-pininin-kiko <i>brigar</i>	pĩ(r) / pa / nõwã, piãse <i>brigar</i>
79. andar, ir	kui <i>ir</i> , i-mōto (U) <i>levar</i>	pan, kui / mō / tẽ / to <i>ir</i>
80. vir	tã, i-ōpo (U) <i>trazer</i>	kui / -mi, po <i>chegar</i>
81. dar	-kja, -mōso (U)	sō / jō
82. dizer	sua (U), sua-nen <i>falar</i> , -susa <i>contar</i>	sũũ, pẽ <i>língua</i> , s-arẽ <i>contar</i>
83. queimar	-kaa (U), -po (U)	(hō)-titi, tōw <i>acender</i> , mĩ <i>assar</i>
84. lavar	i-sue (U)	rākō
85. cair	-tẽ (U)	tẽ(m) / jojo
86. vomitar	s-oãsin (U)	s-õi
87. assoprar	s-ako	←
88. ter medo	-(a)mpa	-ũ-pan, siranã <i>assustar</i>
89. voar	(-apu)-tō	rō-kui
90. nadar	sue- / -suã (U) <i>banhar-se</i>	kiã-pan, suō-ri <i>banho</i>
91. deitado	-no (U)	rō
92. sentado	-sin (U)	(s-)iin
93. de pé	-san (U)	saan / sã
94. eu, me	i-akiama <i>meu</i> , i-	ĩkjẽ(j), r- / ĩ-
95. tu, te	s-akiama <i>teu</i>	ka, a- / ka-
96. nós	pa-	ĩkjẽ-mera, ramẽ- / pa-
97. não	jote, mãnia (U)	ĩkiōw, piō, nõ, rō
98. um	i-pút (U)	piti, t-ō <i>outro</i>
99. dois	ambrenda (U)	piti-ra, -ra
100. três	---	nōpiō

Português	KAINGÁNG	XOKLENG	†INGAIN (L) †Guayanã de Lista, (P) †Guay. de Patiño Em negrito : as palavras que não parecem kaingáng
1. cabeça	krī, kakā <i>rosto/testa</i> , kujo / kārəw <i>cérebro</i>	klē, koka <i>testa</i>	krein, aparé (L), ankaí (P), kendá <i>rosto</i> , kuká / kuka (L) <i>testa</i> , kojo <i>cérebro</i>
2. cabelo	gān, kiki <i>pelo</i> , fēr <i>pena</i> , juwā <i>barba</i> , (kanē)-jə-ki <i>cílio</i>	ki, juwa <i>barba</i>	ngain, ngai (L), keki <i>pelo</i> , ju-kui <i>barba</i>
3. orelha	nīgrēg	nēgnān, nēgrāg	nengrán, -nerá (L)
4. olho	kanē, kanē-war / kij-me <i>lágrimas</i> , kanē-kasaki <i>sobrancelha</i>	kōnā	kanda / kenda / gundón, apin-tá (L)
5. nariz	nījē, jurūn <i>narina</i>	nēnā	nejá / nijá, ná (L)
6. boca	jēnki, jāra <i>saliva</i>	jātki	netki, (ami-)nká (L), amitau (P), jera <i>saliva</i>
7. dente	jā	jə	ǰau, jau (L)
8. língua	nūnē	nūnā	nundá
9. unha	nīggru	glu	-ru, nenga-murei
10. pé	pēn, məg / juja / sī <i>dedo</i> , kre <i>coxa</i> , fa <i>perna</i>	pān, kle <i>coxa</i> , ðə <i>perna</i>	ban, jiji <i>dedo</i> , bar / karé <i>perna</i>
11. joelho	jakrī	joklēg	niekré, jakaré
12. mão	nīge / nīgā, fej / juja <i>dedo</i>	nēngga, ðaj <i>dedo</i>	nengau, nka (L), nenka (P), dju-ir <i>dedo</i>
13. braço	nīgnə / pē, pē <i>ramo</i> , fēr <i>asa</i> , jēnīmaj / pēn-məg <i>ombro</i>	nēngga, jānmon <i>ombro</i>	-mba / -guá / a-guá (L) / -ma (P), lara <i>asa</i> , mbó / mbá <i>ombro</i>
14. barriga	nug, tīfər, grə, jā(g)fa <i>fezes</i>	dugŋ	ndau, ndau (L), talor, vil lá <i>fezes</i>
15. pescoço	nup, tīwān <i>garganta</i> , jagpā-nup <i>nuca</i>	nduj	ndui, ndruj (L)
16. peito	fe	---	lé, ami-nta (L), am-le (P)
17. seio	nūgje <i>seio</i> , <i>leite</i>	nūdze <i>seio</i> , <i>leche</i>	nundjá, ipa
18. coração	fe-ror	ðe	lé
19. fígado	tīmē	---	tampan
20. osso	kuka	kuko	kuká
21. sangue	kiweŋ, fe-mrūn / kujej <i>veia</i>	kuwej	giji / guai / gujé, mié <i>veia</i>
22. carne	nī, mə <i>músculo</i>	klag-nē	ndui-né
23. pele	fər [tupi-guarani] <i>pele</i> , <i>casca</i>	-ðel <i>pele</i> , <i>casca</i>	lər
24. flor	fej	-ðej	---
25. folha	fej, səŋ <i>espinho</i>	-ðej	-pran
26. semente	fī, (ka-)nē <i>fruta</i> , mə / per <i>vagem</i> , krān / kre <i>plantar</i>	dzi, (kə-)nā <i>fruta</i> , klan <i>plantar</i>	nda <i>fruta</i>
27. ovo	krē, o(w)	---	nengran, duru
28. cauda	mī	mī	bui
29. gordura	tāg, rəm	tag	dan, kingrá
30. nome	jiji / jiji / jiji	wiji	---
31. homem	ūn-grē [ūn <i>alguém</i>], mən / kəfa <i>esposo</i>	kəŋgəŋ, -ti, bed <i>esposo</i>	nrá, ja / jo, nuklé, kuerá (L), pro <i>esposo</i>
32. mulher	-tītə / -tətə, -fi, prū-fi / kəfa-fi <i>esposa</i>	plū, teu, -ði	ñá, leton, bre / nambé <i>esposa</i>
33. pessoa	kəŋgəg, fəg <i>branco</i> , ka-pūr <i>negro</i>	kəŋgəŋ, ðug <i>branco</i>	jen / jon, ingain <i>índio</i> , nūkli <i>Kaingáng</i>
34. pai	jəg, pəŋ	jug	jong
35. mãe	nī / jī, mīŋ	jō	ná / nié, anjá (L)
36. peixe	pirā [<guarani], k(r)āk(r)o-fər <i>peixinho</i>	kagklo	dedjé / deadjá / ndajá / pirá, ndajá (L)
37. pássaro	jē(-)sī / sē(-)sī	tǰəŋǰəŋ	---
38. piolho	ga	gə	nga
39. árvore	ka / kā	kə	ka
40. sol	rā / rē-rīr, hupūr / kupūn <i>sol quente</i> , ku-rā <i>dia/luz</i> , kaŋkā <i>céu</i>	la, kuika <i>céu</i>	(a)ra / (a)rau / (a)ró / roiná (P), ará (P) <i>céu</i>
41. lua	kisā, krīg <i>estrela</i>	kre-dzo, klēk-ðāpā <i>estrela</i>	puri / piri, pirihi (P), pra / pirea / pra (L) <i>estrela</i>
42. água	goj, me <i>líquido</i> , jēnjo <i>resina</i>	goj	kran / kran (L) / pranl (P)

Português	KAINGÁNG	XOKLENG	†INGAIN (L) †Guayanã de Lista, (P) †Guay. de Patiño Em negrito : as palavras que não parecem kaingáng
43. rio	goj, nig / ɔre <i>lago</i>	ule <i>lago</i>	kran
44. chuva	ta	tɔ	da(n)
45. vento	kāka, kōho <i>tempestade</i>	kou	kaka / tuté / wutke
46. floresta	nēn, kutəŋ, wāŋ <i>mato</i> , re <i>campo</i>	k(a)tʃai / kote, re <i>campo</i>	kutʃe(n) / kedoin, kutʃe (L)
47. casa	ĩn, kre <i>toca</i> , wāre <i>acampamento</i> , ěmã / jamã <i>moradia</i>	ēn	in
48. pedra	pɔ / pã, rənɔr <i>laje</i>	kɔ ⁿ ði	keré / kiné, keré (L), kené (P)
49. areia	rĩnrĩj / rĩnrĩj	dolan	---
50. terra	ga, ěprã <i>chão</i> , kijer <i>vale</i> , goʔor <i>barro</i>	gɔ	teun / taun
51. fogo	pĩ	pě	péi(n) / pai / pin, npai (L)
52. fumaça	nĩja <i>fumaça</i> , gɔg <i>nuvem</i> , krũj <i>neblina</i>	nějo, gug <i>nuvem</i>	-nie
53. cinzas	mrěj, prəŋ <i>carvão</i> , fũr <i>fuligem</i>	mlāg	maráu / mrá / mará (L), -gra <i>carvão</i>
54. lenha	pĩ	kɔ	pein
55. caminho	ēmĩn / ěpri / -jamĩn / -japri	amēn	amen
56. montanha	krĩ, pãnɔŋ, sɔr	klě	keriri / kerĩ
57. noite	ku-ti, gĩm ke <i>escurecer</i>	ku-ti	(ro)kuná
58. quente	rĩ, sun / (tug-)tɔn <i>esquentar-se</i> , kārān <i>suar</i>	rōn	dau / dui, urudé <i>suar</i>
59. frio	ku-sa, ku-krir <i>gelo</i>	ku-tʃa, ku-krir <i>gelo</i>	ku-tʃá
60. novo	tāg	tag	---
61. seco	tɔg, kukũj <i>secar</i>	---	e-rondon
62. cheio	fɔr, fãn <i>encher</i> , tɔga(n) <i>cheio (barriga)</i>	---	---
63. bom	hə, sĩnwĩ <i>bonito</i>	hə	tʃinimbé
64. pesado	ku-fi	---	ku-lej
65. grande	ehe / ehe, mæg, saŋ, tej <i>comprido</i> , kij(-mĩ) <i>alto</i> , e / mē / pē / gi <i>muito</i> , kar <i>tudo</i>	mən, tej, ka-mæg / jɔgi <i>muito</i> , nãli <i>tudo</i>	bra , kunnere <i>alto</i> , dadaibere / dedjé / bitú <i>muito</i>
66. molhado	mrer, pāgpē, nāher, mrān <i>molhar</i>	---	---
67. branco	ku-pri, kɔprej	ku-pli	krimbanié, kupri
68. preto	sə	tʃə	tʃiío, tʃu
69. vermelho	ku-sũg	ku-tʃug	(na-)sáu
70. beber	kron + əg / og, gɔn <i>engolir (líquido)</i> , kãhun / pãfun <i>chupar</i>	kagklan	kupreman, kuamo
71. comer	ko + jě(n) + kaggra(g)	ko	jan / jēn
72. morder	pra (sg.), kipra (pl.)	plag	pran
73. ver	wɛ(g) / we	wɛgŋ	gué
74. ouvir	mě	---	duembanjamo
75. saber	kãrɔ / kãrã(n)	wo ???	---
76. dormir	nũr, jã(g)ti(g) / pɛti(g) <i>sonhar</i>	nũl, pigtig <i>sonhar</i>	noro, jedi <i>sonhar</i>
77. morrer	ter, tũg	ti, tel, kãgŋtã	nda, nder
78. matar	tũg / tɛn / tãŋ, nə-e / tig-he <i>bater</i> , rēn <i>surrar</i> , kri / tu-rə <i>brigar</i>	tãŋ, lãn <i>bater</i>	nda
79. andar, ir	tĩ (sg.) / mũ (pl.) / +wir / +kagəw <i>ir</i> , pɛnwãn / gɛ(g) (pl.) <i>levar</i>	tě (sg.) / mũ (pl.)	mo
80. vir	kãtĩ (sg.) / kãmũ (pl.) / jun <i>vir/chegar</i> , pɛnwãn / pɛre <i>trazer</i> , wĩn-ke <i>voltar</i>	katě (sg.) / kamũ (pl.), jul / tawig <i>chegar</i>	ten, tain <i>chegar</i>
81. dar	nĩm, win, fěg	nēm, win (pl.), ðãg	nim
82. dizer	tɔ, (h)ɛ, ke, (nē)ji <i>citativo</i> , wēmɛ(n) / kãmɛn <i>falar</i> , wĩ <i>língua</i>	kɛji, wě <i>falar</i>	ku-daomo
83. queimar	pũn, kuprũn (pl.), grã / kusi(r) <i>assar</i>	pũn, glag <i>assar</i>	alau, ngei <i>assar</i>
84. lavar	ku(g)pe / ki(g)pe, fa(g) <i>lavar roupa</i> , nĩpe(g) <i>lavar mão</i>	ku-pe, ðag / ðɔ <i>lavar roupa</i>	-kubeba
85. cair	kutě, wɔr (pl.), rom-ke	kutã	ná
86. vomitar	ɛ e, tũgtũw	tũgtĩg	letʃiau

Português	KAINGÁNG	XOKLENG	†INGAIN (L) †Guayanã de Lista, (P) †Guay. de Patiño Em negrito : as palavras que não parecem kaingáng
87. soprar	kākə(g), jākə(g), fu ke	---	---
88. ter medo	mūmēg / kamēg, kāʔu(g) <i>assustar</i>	komāg	kumbá
89. voar	tē	---	---
90. nadar	tūg-nūm, mro(g) <i>banhar-se</i>	mlo <i>banhar-se</i>	tjībē <i>banhar-se</i>
91. deitado	nī / nā, fī(g)	nō	nāma
92. sentado	nī	nē	nemá
93. de pé	jē	---	---
94. eu, me	ij, -j	ēj, i-	---
95. tu, te	ā	a / ahā	---
96. nós	ēg	āg	---
97. não	wə, tū, jē, ker, pi	wəj, tū	---
98. um	pir, ũ(n) <i>outro</i>	ũ-pil, ũ <i>outro</i>	biré, tano <i>outro</i>
99. dois	rēgre	lēgle	ri
100. três	tāgtū(g)	um-pir	túktain / tektoi

Akuwê-Jê Próprio: 73 %

Norte-Kaingáng: 56 %

Cf. mais detalhes em Ramirez (2015) “Koropó, puri, kamakã e outras línguas do Leste Brasileiro”, LIAMES 15(2): 223-277.

FAMÍLIA JÊ (3-4 línguas, 3.000 anos)

Não classificado: †jaikó (?) [cf. Ramirez 2015: 260-261]

A NORTE (2 línguas)

1) JÊ PRÓPRIO

Contínuo dialetal: canela-krahô ↔ gavião-krikati ↔ apinajé ↔ kayapó
↔ suyá-tapayuna ↔ panará-kayapó do sul.

2) AKUWÊ

Vários microdialetos: xavante, xerente (incluindo: †xakriabá, †akroá, †gueguê).

B) SUL (1-2 línguas)

Contínuo dialetal: †ingain ←-----→ xokleng ↔ kaingáng.

ALGUMAS PALAVRAS DE PROTO-JÊ

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng		(ak) akuwê, (jê) jê, (ka) kaingáng
* cabeça	krã (Ak/Jê), krĩ / krê (Ka)	* terra	ka (Ak/Jê), ga (Ka)
Rosto	kua (Ak), kuka (Jê), kuka (Ka)	* fumaça	nĩ-ZE (Ak), nĩja (Ka)
* pelo	kĩ (Jê), -ki / gã(i)n (Ka)	* cinzas	prɔ (Ak/Jê), mrēj (Ka)
* orelha	-ikrək (suy./pan.), n-igrēg / -ēgrāg (Ka)	Carvão	prə(j) (Jê), prəj (Ka)
* olho	nɔ (Ak/Jê), (ka)-nē / -nã / -ta (Ka)	* caminho	pri / bədə (Ak/Jê), apri (Ka)
* nariz	n-ĩja-kre (Ak/Jê), n-ĩjê (Ka)	* montanha	srã (Ak), sɔr (Ka)
* boca	-ad(a)-kwa (Ak/Jê), j-āt-ki (Ka)	* frio	krĩ (Jê), krir (Ka)
* língua	-ō(i)tɔ (Ak/Jê), n-ũnê (Ka)	* novo	tɛ(m) (Ak), tiw (Jê), tãg (Ka)
* unha	-krɔpɔ (Ak/Jê), -gru (Ka)	* bom	kĩj (Jê), tĩini (Ka)
* pé	par(a) (Ak/Jê), pēn / pãn (Ka)	* preto	tik / (?rã-)də (Ak/Jê), (ku)ti (Ka)
Coxa	kje (Jê), kre (Ka)	* beber	kon (Jê), gɔn (Ka)
Perna	za (Ak), fa (Ka)	Chupar	(kap)so(r) (Ak/Jê), (kã-)hun (Ka)
* mão	-ĩpkra (Ak/Jê), n-ĩgã (Ka)	* comer 1	ku (Jê), ko (Ka)
* braço	pa(inô) (Ak/Jê), pē (Ka)	Comer 2	krê (Ak/Jê), (wã)kre (Ka)
Asa	zar(a) (Ak/Jê), fēr / lara (Ka)	* ouvir	ma(r) (Ak/Jê), mē (Ka)
* barriga	du (Ak/Jê), nug (Ka)	* dormir	-ōt(ō) (Ak/Jê), n-ūr (Ka)
*peito, seio	-ōkut (Ak/Jê), n-ũgje (Ka)	* morrer	dĩ (Jê), də (Ak), ti /ter (Ka)
* fígado	ma (Ak/Jê), (ti)mē (Ka)	* andar 1	mō (Ak/Jê), mũ (Ka)
* sangue	ka-mro (Ak/Jê), mrũn (Ka)	* andar 2	tē (Ak/Jê), tĩ (Ka)
* carne	n-ĩ (Ak/Jê), n-ĩ (Ka)	* falar	kabēn / mreme (Ak/Jê), kãmen / wē (Ka)
* semente	zi (Ak/Jê), fi / ði (Ka)	* queimar	krã (Ak/Jê), grã (Ka)
Raiz	-are (Jê), j-ãre (Ka)	* lavar	(kup)sō / -hō (Ak/Jê), fa / ðɔ (Ka)
Plantar	krɛ (Ak/Jê), kre (Ka)	* soprar	-ako (Jê), -ākə(g) (Ka)
* ovo, filho	gre (Ak/Jê), krê (Ka)	* medo	ma (Ak/Jê), mēg (Ka)
* cauda	ami (Ak/Jê), mi (Ka)	* deitado	nō (Ak/Jê), nĩ / nã (Ka)
* gordura	twəm (Ak/Jê), tãg (Ka)	* sentado	tj-ĩ(r) / -ã (Ak/Jê), nĩ / nē (Ka)
* nome	-isi / -ĩti (Ak/Jê), -iji / -iji (Ka)	* de pé	tj-ã (Jê), j-ē (Ka)
* esposa	-prō (Ak/Jê), prũ (Ka)	* 1sg	i(j)- / ĩ- (Ak/Jê), ij (Ka)
* esposo	mjen (Jê), mēn (Ka)	* 2sg	a- / ai- (Ak/Jê), ã (Ka)
Macho	rɛ (Ak/Jê), grɛ (Ka)	* não 1	tō (Ak), tũ (Ka)
* pai	s-ũ (Jê), j-ōg / j-ug (Ka)	Não 2	ker (Jê), ker (Ka)
* mãe	nã (Ak/Jê), n(-)ĩ (Ka)	* um	piti (Ak/Jê), pir (Ka)
* pássaro	si (Ak), -ē-sĩ (Ka)	Outro	?ō / ?nō (Jê), ũ(n) (Ka)
* piolho	ku (Ak) / go (Jê), ga / gɔ (Ka)	Atirar	mē (Ak/Jê), pēg (Ka)
* árvore	ku (Ak), ko (Jê), ka / kɔ (Ka)	Cantar	(ō)kre (Ak/Jê), grɛn (Ka)
* lenha	pĩ (Jê), mĩ (Ak), pĩ (Ka)	Macaco	koko(j) (Jê), krɔkrɔ (Ak), gɔg (Ka)
* sol, lua	pĩt / bədə (Ak/Jê), pĩri (Ingain)	Pomba	tu(i)t (Ak/Jê), tod (Ka)
Céu	kəjkwa (Ak/Jê), ka(i)nkã (Ka)	Papagaio	krĩj (Jê), krijkrij (Ka)
* água	(wa)ku (Ak) / ko(tj) (Jê), goj (Ka)	Mel	mɛj / pɛn / pĩ (Ak/Jê), mĩg (Ka)
* chuva	tã (Ak/Jê), ta (Ka)	Mutuca	pidu (Ak), pedu (Ka)
* vento	(wa)koko (Ak/Jê), kãka / kɔho (Ka)	Carrapato	ti / te (Ak/Jê), tir (Ka)
* casa 1	krɛ / krĩ (Ak/Jê), kre (Ka)	Mandioca	kupa (Ak), kumin / kuma (Ka)
Casa 2	warã (Ak), wãre (Ka)	Flecha	du (Ak), do (Ka)
* pedra	kētê (Ak/Jê), kere (Ingain)	Milho	nō (Ak), ñōr / nɔho (Ka)
		Machado	krã

COMPARAÇÃO JÊ-BORORO

Algumas semelhanças importantes: 27% do vocabulário básico (incluindo certos prefixos pessoais), mas - infelizmente - não vejo regras de correspondências!!!

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Bororo		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Bororo
*pelo	kĩ (Jê), -ki (Ka)	-wi / -wiʔi	*quente	rĩ (Ka)	eri
*nariz	-ĩjã / -ĩjê / -ějã	eno / ena	*frio	kri(r)	aki
*boca, bico	-ad(a), wada	oto	*seco	krɛ / kri / gə (Ak/Jê)	ki (ki?)
*dente	(k)wa / ua (Ak/Jê)	o	*comprido	rĩ (Jê), rĩra (Ka)	rai
*língua	-õitɔ / -ũnê	eru	*molhado	-ŋo (Ak/Jê)	pego
*pé	par(a) (Ak/Jê), pĕn (Ka)	bire	*preto	tʃə / tʃo (Ka)	tʃo / tʃe
*mão	-ĩpkra / -ĩgã	-era	*beber	kon (Jê), kron / gɔn (Ka)	kudu
asa	-ara	kana, aro	*ouvir	ma(r) (Ak/Jê), mĕ (Ka)	meari
*peito, seio	-õkudu (Ak/Jê), -ũgje (Ka)	mokuro	*dormir	n-õt(õ) (Ak/Jê), n-ũr (Ka)	nu-tu
*sangue	kĩwej / kuwej (Ka), ku-(Jê)	ku(kwa)	*matar/morrer	wĩ(r) / pĩ(r) (Ak/Jê)	bi
*semente	-i	a	*soprar	ako	okwamu
*nome	-iji	ie	*medo	pa(hi) (Ak/Jê), mǎg (Ka)	pagi
*pai	-ũ (Jê), j-õg (Ka)	joko / joka	*tomar banho	mro (Ka)	aimo
*peixe	kãkro (Ka, kayapó)	karo	*1sg	i(j)- / ĩ-	i(-Ø, -n, -t, -k)
*árvore	pĩ / mĩ	i	*2sg	a(i)-	a(-Ø, -k)
*sol	pĩt(i) / mĩt / bədə	meri	reflexivo	ti- (Ak)	ti(-Ø, -g)
*água, lago	pu-ku	po	*1pl.incl.	pa- (Jê)	pa(-Ø, -g)
*água	ku(tʃ) (Ak/Jê), goj (Ka)	ku(ru)	*não	ker	-ka(re)
*vento	wa(kok) (Ak/Jê), kəho (Ka)	bakuru	*um	pĩt	mito
*caminho	pri / bədə (Ak/Jê), apri (ka)	abada	em cima	kri	-ki
*montanha	krĩ (ka)	ri	de (possessão)	-õ (Jê)	-o
macuco	wo (ka)	kuo	Mel	mɛɲ / pĩ (Ak/Jê), mĩg (Ka)	meja(we)
			capim, bambu	bu (Ak), po (Jê), wĩj (ka)	boe / boko

COMPARAÇÃO JÊ-RIKBAK TSA

Algumas semelhanças: 25% (inclusive os certos prefixos pessoais).

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Rikbaktsa		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Rikbaktsa
*cabeça	krã / krê	hara	*quente	wakro (Ak/Jê)	akôo
*pelo	-zahi (Ak)	-ði	*comprido	ri (Jê), rira (Ka)	ðeðe
*boca	-atkwa	-aki	*beber	kon (Jê), gɔn (Ka)	ku
*pé	par(a) (Ak/Jê), pên (Ka)	piri	chupar	so(r) (Ak/Jê), hun (Ka)	ðo-k
*joelho	-ikrãi (Ak), -ekrêg (Ka)	-ekara	*ouvir	ma(r) (Ak/Jê), mē (Ka)	wabi
*mão	-îpkrã (Ak/Jê), -îgã (Ka)	-ihiri	*dormir	-ôt(ô) (Ak/Jê), n-ür (Ka)	uru
*braço	pa (Ak/Jê), pē (Ka)	pa	*matar	wĩ(rĩ) (Ak/Jê)	beðe
Asa	Z-ara (Ak/Jê), l-ara (Ka)	s-ara	*sentado	tʃ-ír / -ã (Ak/Jê), nĩ (Ka)	dihĩ
*fígado	ma (Ak/Jê), mē (Ka)	pĩ	*1sg	i(j)- / ĩ-, ĩn (Ka)	-i(k)- <i>objeto</i>
*carne	nĩ	nĩ	*2sg	a(i)-, ã (Ka)	a-
*pele	kɔ (Ak/Jê)	hwi	*reflexivo	tĩ- (Ak)	ta-
Raiz	-are (Ak/Jê), -ãre (Ka)	h-ara-ta	3sg	ta, ti, ĩ-	ta, ti-, ĩ-
*ovo	gre (Ak/Jê), krê (Ka)	kare	para (direç..)	-mã (Ak/Jê), mĩ (Ka)	-bo
*pai	s-ũ (Jê), j-ôg (Ka)	ðo	cantar/dançar	ŋre (Ak/Jê), ŋren (Ka)	kari
*mãe	nã (Ak/Jê), nĩ (Ka)	je	mel	mɛn / pɛn / pĩ (Ak/Jê), mĩg (Ka)	mekmek
*árvore	pĩ / mĩ (Ak/Jê), pĩ (Ka)	hwi			
*sol, lua	pĩt / bədə (Ak/Jê), piri (Ka)	boðo lua			
*chuva	tã (Ak/Jê), ta (Ka)	nawõ			
*pedra	kêtê (Ak/Jê), kere (Ka)	harahare			
*terra	tika (Ak), utik (Apinajê)	witik			

COMPARAÇÃO JÊ-JABUTI

Semelhanças: 27% do básico (prefixos pessoais, etc.). Também jabuti com bororo (“dente”, “cauda”, “morrer”), e – sobretudo - rikbaktsa (“cabelo”, “seio”, “espinho”, “cauda”, “gordura”, “peixe”).

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Jabuti (A) arikap., (J) djeorom.		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Jabuti (A) arikap., (J) djeorom.
*cabeça	krã (Ak/Jê), krê (Ka)	kaj (A)	Filho	kra (Ak/Jê), krê (Ka)	kraj (A)
*boca	-ad-kwa (Ak/Jê), -ãt-ki (Ka)	ɔkə (A), akø (J)	*árvore 1	pĩ / mĩ	pike
*dente	kwa / -ua (Ak/Jê)	-ø (A), -o-krĩã (J)	*árvore 2	ku (Ak/Jê), ka / kɔ (Ka)	ku
*língua	-ôtɔ (Ak/Jê), -ũnê (Ka)	-ôte (J)	*chuva	tã (Ak/Jê), ta (Ka)	naj (A)
*pé	pa(r) (Ak/Jê), pãn (Ka)	praj (A), pa (J)	*pedra	kêtê (Ak/Jê), kere (Ka)	kra (A)
*coxa	kje (Jê), kre (Ka)	krɛ (A)	*cinzas	prɔ (Ak/Jê), mrɛj (Ka)	-mrə (A)
*mão	-îpkra (Ak/Jê), -îgã (Ka)	-ikã	*comer	ku (Jê), ko (Ka)	ko
*braço	pa(inô) (Ak/Jê), pē (Ka)	-apa	*ouvir	ma(r) (Ak/Jê), mē (Ka)	bə
Asa	-ar(a)	-ari (J)	*dormir	-ôt(ô) (Ak/Jê), -ür (Ka)	nôtô (A), nütã (J)
*barriga	du (Ak/Jê), nug (Ka)	dufũ (J)	*vir, trazer	tê (Ak/Jê), tĩ (Ka)	tə (A), te (J)
*fezes	-ĩn / -ãn (Ak/Jê)	-ĩnĩ	*1sg	i(j)- / ĩ- (Ak/Jê), ĩn (Ka)	i- (A)
*seio	-ôkut (Ak/Jê), -ũgje (Ka)	-ôwi (A), -ũdi (J)	*2sg	a- / ai- (Ak/Jê), ã (Ka)	a-
*fígado	ma (Ak/Jê), (ti)mē (Ka)	bə	*não	tô (Ak), tũ (Ka)	tã (A), tō (J)
*osso	-hi (Ak/Jê)	-i	tamanduá	pati(ri) (Ak/Jê)	patʃuri
*carne	n-ĩ	nĩ	carrapato	tĩ / te (Ak/Jê), tĩr (Ka)	tʃĩ
*pele	kə (Ak/Jê)	kə	urucu, jenipapo	bi (Ak/Jê)	bi
Raiz	-are (Jê), -ãre (Ka)	-iri (A), -ari (J)			
*gordura	twəm (Ak/Jê), tãg (Ka)	tō (A), toka (J)			
*pai	s-ũ (Ak/Jê), j-ôg (Ka)	-o			

COMPARAÇÃO JÊ-GUATO

Poucas coisas!

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Guató		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Guató
*pelo	kĩ (Jê), ki / gã(ɲ) (Ka)	ki	*macho	rɛ (Ak/Jê), grɛ (Ka)	dɛ
*pé	par(a) (Ak/Jê), pãn (Ka)	abɔ	*comer	roɲ (Ka)	ro
*dente	kwa (Ak/Jê)	k ^w a	*eu	i-	-jo
*braço	pa(inô) (Ak/Jê), pẽ (Ka)	pó			
*fígado	ma (Ak/Jê), mẽ (Ka)	pé			
*carne	nĩ	ri			

COMPARAÇÃO JÊ-OFAYÉ

Uns 10-12%. Algumas semelhanças com kariri, rikbaktsa (“cabelo”, “fogo”, “água”) & karajá.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Ofayé		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Ofayé
*cabeça	krã (Ak/Jê), krẽ (Ka)	kite?	*engolir/comer	rɔɲ (Ka)	rõ?
*boca	ada-kwa (Ak/Jê), ãt-ki (Ka)	ɛrɛ?	*ouvir	ma(r) (Ak/Jê), mẽ (Ka)	pa(j)
*língua	ô(i)tɔ (Ak/Jê), ãnẽ (Ka)	jôrah	*dar	-ô(m) (Ak), -ô(r) (Jê)	no
*pé	par(a) (Ak/Jê), pãn (Ka)	par	*lavar	sô / hô (Ak/Jê), ðo (Ka)	foh
*braço	pa(inô) (Ak/Jê), pẽ (Ka)	pɛ	*de pé	tj-ã (Jê), j-ẽ (Ka)	je?
*osso	hi (Ak/Jê)	hih	*tu	a(i)- (Ak/Jê), ã (Ka)	ɛ?
*pele	kɔ (Ak/Jê)	ha?	atirar	mẽ(ɲ) (Ak/Jê), pẽg (Ka)	wĩ
*pedra	kẽtẽ (Ak/Jê), kere (Ka)	ketɛh	cantar/dançar	ɲre (Ak/Jê), ɲren (Ka)	kĩrih
*noite	mãra (Ak)	wɛ:r	mel	mɛɲ (Ak/Jê), mĩg (Ka)	pik
*bom	kĩn (Jê)	kire?	carrapato	ti / te (Ak/Jê), tir (Ka)	tej
*comprido	ri (Ak/Jê), rirai (Ka)	ra:	urucu	bi (Ak/Jê)	wĩj
*vermelho	fũg (Ka)	fow			

COMPARAÇÃO JÊ-KARAJÁ

Algumas semelhanças importantes: 25% do vocabulário básico (incluindo certos prefixos pessoais).

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Karajá		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Karajá
*cabeça	krã (Ak/Jê), krẽ (Ka)	ra	*novo	te(m) (Ak), tíw (Jê), tãg (Ka)	tĩbĩra
*nariz	n-ĩja-krɛ (Ak/Jê), n-ĩjẽ (Ka)	d-eiãsi	Comprido	ri (Jê), rira (Ka)	rehe / rarie
*olho	nɔ (Ak/Jê), nã / ta (Ka)	ru(ɛ)	*dormir	-ôt(ô) (Ak/Jê), n-ũr (Ka)	ôrô
*dente	kwa / ua (Ak/Jê)	u	*vir	tẽ (Ak/Jê), tĩ (Ka)	dã
*língua	-ô(i)tɔ (Ak/Jê), n-ũnẽ (Ka)	d-ɔrɔ(tɔ)	*dar	-ô (Ak/Jê)	ô
*pé	par(a) (Ak/Jê), pãn (Ka)	wa	*lavar	sô (Ak/Jê), ðo (Ka)	suho
*mão/braço	-ĩpkra (Ak/Jê), -ĩgã (Ka), -ara (Ak/Jê/Ka) <i>asa</i>	era	*sentado	ɲ-ĩ (Ak/Jê), nĩ / nẽ (Ka)	dĩ
*seio	-ôkut (Ak/Jê), n-ũgje (Ka)	hokĩ	*1sg	wa (Ak/Jê)	wa-
*fígado	ma (Ak/Jê), (ti)mẽ (Ka)	bã	*2sg	ka	kai
*carne	n-ĩ (Ak/Jê/Ka)	dɛ	*2sg	a(i)- (Ak/Jê), ã (Ka)	ã- / a-
*semente	zi (Ak/Jê), fi / ði (Ka)	tĩ	*3sg	t(i)	ti
*árvore	ku (Ak), ko (Jê), ka / kɔ (Ka)	kɔ	para/em	-bã (Ak/Jê), -bã (Ka)	-bã
*chuva	tã (Ak/Jê), ta (Ka)	dãdã-dĩ	anta	kukrit (Jê)	kõri
*fogo	ku-zi (Ak/Jê)	(hɛ)-kɔ-ti	mel	mɛɲ / pĩ (Ak/Jê), mĩg (Ka)	bãdi
*cinza/carvão	prɔ(j) (Jê), prɔɲ (Ka)	bribi			
*caminho	pri / bãdɔ (Ak/Jê), apri (Ka)	ri			

COMPARAÇÃO JÊ-MAXAKALI

Algumas semelhanças importantes: 25% do vocabulário básico (até 31% com o subgrupo Jê [timbira-kayapó]). Também semelhanças entre maxakali e pano-takana.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Maxakali		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Maxakali
*boca	-ad(a)-kwa (Ak/Jê), j-ãt-ki (Ka)	-atako	*1sg	ĩ-	ĩg
*língua	-õ(i)to (Ak/Jê), -ũnê (Ka)	ɲ-oetʃõ	*2sg	ã- / a-	ã
*pé	par(a) (Ak/Jê), pãn (Ka)	pata	*um	piti / pir	pitʃet
*mão	-ĩpktra	j-ĩm	*outro	(n)õ	nõj
*braço	pa (Ak/Jê), pẽ (Ka)	mãg	Atirar	mẽ (Ak/Jê), pẽg (Ka)	mãn
*barriga	du (Ak/Jê), nug (Ka)	ɲon	Cantar	(õ)kre (Ak/Jê), grɛn (Ka)	kitetʃ
*peito	-õk	tʃ-ok	Macaco	kokoj (Ak/Jê), gɔg (Ka)	koktitʃ
*sangue	ka-mro (Ak/Jê), mrũn (Ka)	kem	-----	-----	-----
*carne	-ĩ	j-ĩn	*flor	-rĩ (Jê)	-nit
*gordura	twəm (Ak/Jê), tãg (Ka)	top	*fumaça	-kum (Jê)	gõj
*mãe	nã (Ak/Jê), n(-)ĩ (Ka)	tít	*bom	metʃ (Jê)	matʃ
*piolho	ku / go	kit	*pesado	piti (Jê)	pititʃ
*árvore 1	ku / ko	kip	*grande	-ti / -ri (Jê)	tít
*árvore 2	pĩ / mĩ	mihim	*ouvir	-pa (Jê)	-pak
*sol, lua	bədə (Ak/Jê), piri (Ka)	mājõn	*chegar	botʃ (Jê)	mõtʃaha
*chuva	tã / ta	tetʃ	*voltar	(aku)pin (Jê)	pitpi
*caminho	pri / bədə	pitat	Cobra	kãñã (Jê)	kãjã
*novo	tiw / tãg	tip	Vespa	am-ɲi (Jê)	ãmãn
*dormir	-õt(õ) (Ak/Jê), n-ũr (Ka)	mõn	Mandioca	kwər (Jê)	kot
*andar 1	mõ	mõg	Cordeira	se (Jê), ʃe (Ka)	ʃit
*andar 2	tẽ	nĩn			
*dar	-õ	hõm			

COMPARAÇÃO JÊ-PURI

Algumas semelhanças entre as famílias Jê e Puri-Coroado: 9% do vocabulário básico. Excluindo o koropó, o puri-coroado **não se parece** com o maxakali: somente 5% do básico ('cabelo', 'comer', 'barriga', 'andar', '2') + 'flecha'. O puri-coroado parece-se com o pano, e mais ainda com o jabuti.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Puri-Coroado		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Puri-Coroado
*cabelo	kĩ (Jê), ki (Ka)	ke / ge	*sol, lua	pít	petara
*nariz	ĩja / ãjẽ	ɲe	*casa	warã	kwara
*boca	-ad(a) / -ãt	tʃ-ore	*andar	mõ	mũ
*pé	par / pẽ	tʃ-apera	Cantar	kre	g(e)re
*carne	n-ĩ	ani-ke	Cutia	kuken (Jê)	gwekaɲ
*pássaro	sí	ʃipu	Machado	krã	kra-maɲ

Cf. mais detalhes em Ramirez (2015) "Koropó, puri, kamakã e outras línguas do Leste Brasileiro", LIAMES 15(2): 223-277.

COMPARAÇÃO JÊ-BOTOCUDO

Algumas semelhanças entre as famílias Jê e Botocudo: 15% do vocabulário básico. O botocudo **parece-se** com o maxakali.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Botocudo		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Botocudo
*cabeça	krã (Ak/Jê), krĩ / krê (Ka)	krê	*andar 1	mõ (Ak/Jê), mũ (Ka)	mũ
*pelo	kĩ (Ak/Jê), -kĩ / gã(i)ŋ (Ka)	ke	*andar 2	tê (Ak/Jê), tĩ (Ka)	nĩ
*olho	tõmõ (Ak), -ta (Ka)	-tom	*cair	rereke (Ak)	rak
*nariz	n-ĩja (Ak/Jê), n-ĩjê (Ka)	dʒ-in	*um	pĩti (Ak/Jê), pir (Ka)	potʃik
*unha	-krɔpɔ (Ak/Jê), -gru (Ka)	kram	Cantar	kre	grĩ
*pé	par(a) (Ak/Jê), pãn (Ka)	pɔ	Guariba	kopit (Ak/Jê)	kupiri
*braço	pa (Ak/Jê), pẽ (Ka)	pɔ	Arara	krada (Ak), klan (Ingain)	kataran
*carne	n-ĩ (Ak/Jê), n-ĩ (Ka)	ʃ-in	Mel	mêg (Ak/Jê), mĩg (Ka)	pãn
*pele	kə (Ak/Jê)	kat	Mosca	kop (Ak/Jê), ka (Ka)	kap
*fumaça	kak(rã) (Jê), gɔg (Ka)	kəkə	Mandioca	kupa (Ak), kumin / kuma (Ka)	kupə
*comer	ku (Ak/Jê), ko (Ka)	kut	Banana	hespɔ-krã (Xerente)	zipokan
			Machado	krã	krak

COMPARAÇÃO JÊ-KAMAKĀ

Algumas semelhanças importantes entre as famílias Jê e Kamakã: 21% do vocabulário básico. O kamakã **parece-se muito** com o maxakali.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Kamakã		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Kamakã
*pelo	kĩ (Jê), -kĩ / gã(i)ŋ (Ka)	ke / kə	*noite	mãra (Ak)	wera
*boca	-ad(a) (Ak/Jê), j-ãt (Ka)	j-ata (men./mas.)	*bom	kĩŋ (Jê), tʃĩni (Ka)	koiki
*pé	par(a) (Ak/Jê), pãn (Ka)	wate	*beber	kon (Jê), gɔn (Ka)	kode
*perna	za (Ak), ʃa (Ka)	-tsa / -tse	*dormir	-õt(õ) (Ak/Jê), n-ũr (Ka)	monton / ondon
*mão	-ĩpkra (Ak/Jê), n-ĩgã (Ka)	n-i-kre	*morrer	dĩ (Jê), dɔ (Ak), tĩ / ter (Ka)	diã / die
*peito, seio	-õkut (Ak/Jê), n-ũgje (Ka)	ŋ-ugara	*ir	mõ (Ak/Jê), mũ (Ka)	mã
*pele	ka (Ak/Jê)	naka	*vir	tê (Ak/Jê), tĩ (Ka)	ni
*ovo	gre (Ak/Jê), krê (Ka)	sa-kre	*1sg	i(j)- / ĩ- (Ak/Jê), iŋ (Ka)	in-
*árvore 1	ko (Ak/Jê), kɔ (Ka)	ku (mas.)	*2sg	a(i)- (Ak/Jê), ã (Ka)	an-
*árvore 2	pĩ (Ak), mĩ (Jê), pĩ (Ka)	wĩ	*um	pĩti (Ak/Jê), pir (Ka)	weto
*pedra	kêttê (Ak/Jê), kere (Ingain)	kere / kri	Cantar	(õ)kre (Ak/Jê), gren (Ka)	gre (mas.)

COMPARAÇÃO JÊ-KARIRI

Algumas semelhanças entre a família jê e o kariri: 13% do vocabulário básico. O kariri **parece-se** com a família karib e com o karajá.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Kariri		(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Kariri
*dente	wa (Ak/Jê), j-ã (Ka)	(dz)-a	*cinzas	prɔ (Ak/Jê), mrêj (Ka)	bidi
*língua	-õ(i)tɔ (Ak/Jê), n-ũnê (Ka)	nunu	*dormir	-õt(õ) (Ak/Jê), n-ũr (Ka)	unu
*pé	par(a) (Ak/Jê), pên / pãn (Ka)	bĩ	*vir	tê (Ak/Jê), tĩ (Ka)	te
*braço	pa(inõ) (Ak/Jê), pẽ (Ka)	bo	*falar	kabên / mreme (Ak/Jê), kâmen / wê (Ka)	me
*macho	rɛ (Ak/Jê), grɛ (Ka)	rêge	*1sg	i(j)- / ĩ- (Ak/Jê), iŋ (Ka)	hi-
*mãe	nã (Ak/Jê), n(-)ĩ (Ka)	de	*2sg	a(i)- (Ak/Jê), ã (Ka)	a-
*água	(wa)ku (Ak), ko(tʃ) (Jê), goj (Ka)	ku	Machado	krã	kre

COMPARAÇÃO JÊ-YATÊ

Algumas semelhanças entre a família jê e o yatê: 14 % do vocabulário básico.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Yatê
*olho	tɔ (Ak/Jê), nã / ta (Ka)	t ^h o
*boca	-ad(a)-kwa (Ak/Jê), j-ãt-ki (Ka)	at ^h e
*dente	wa (Ak/Jê), j-ã (Ka)	aʃi / aʃa
*pé	par(a) (Ak/Jê), pẽn / pãn (Ka)	fɛ(he)
*pássaro	si (Ak), -ẽ-sí (Ka)	sehto
*sol	pít / bədə (Ak/Jê), piri (Ka)	fɛ-tʃa
*cinzas	prə(j) (Jê), mrẽj (Ka)	fɛlwa
*beber	kon (Jê), gɔn (Ka)	k ^h o
*vir	tê (Ak/Jê), tĩ (Ka)	tʃi
*lavar	sō / hō (Ak/Jê), ðo (Ka)	tso
*eu	i(j)- / ĩ- (Ak/Jê), iɲ (Ka)	i-
*tu	a(j)- (Ak/Jê), ã (Ka)	a-
*não	tō (Ak), tũ (Ka)	-do
*um	piti (Ak/Jê), pir (Ka)	fat ^h owa
Cantar	(ð)krɛ (Ak/Jê), grɛn (Ka)	k ^h ɛ-tʃ ^h a
Dativo ('para')	mã	ma

COMPARAÇÃO JÊ-PANO/TAKANA

Algumas semelhanças: 14% do vocabulário básico.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Pano (P) / Takana (T)
*olho	tɔ (Ak/Jê), nã / ta (Ka)	-tu(k)a (T)
*língua	-ð(i)tɔ (Ak/Jê), -ũnɛ̃ (Ka) + <i>ada boca</i>	(h)ana (P), ana (T)
*braço	pa(inð) (Ak/Jê), pɛ̃ (Ka)	βaʃ- / po- (P.Central), ba(i) (T)
*barriga	du (Ak/Jê), nug (Ka)	atu (P.Central), du (Ta/Kav)
*árvore/lenha	ku (Ak), ko (Jê), ka / kɔ (Ka)	karu (P), kwa-ti (T)
*sol	pít / bədə (Ak/Jê), piri (Ka)	βari (P), badi <i>lua</i> (T)
*chuva	tã (Ak/Jê), ta (Ka)	nai (T)
*fogo	kuzə / kuwi (Ak/Jê)	kui-te (matses), (kwa)-ti (T)
*fumaça	nĩ-zɛ (Ak), kum (Jê), nĩja (Ka)	(kuʔi)-ni (P), wa-ni (Ta)
*dormir	-ðt(ð) (Ak/Jê), -ũr (Ka)	oʃa (P)
*(v)ir	mũ	pu (P,T)
*lavar	sō / hō (Ak/Jê), ðo (Ka)	rukwa (P), tʃuka (Ta/Ese)
*eu	i(j)- / ĩ- (Ak/Jê), iɲ (Ka)	i (P), ei (T)
*um	piti (Ak/Jê), pir (Ka)	wisti (P)
mutuca	pidu (Ak/Jê), pedu (Ka)	pisti (P), pitʃeti (Ese)

COMPARAÇÃO JÊ-KARIB

Algumas poucas semelhanças: 8% do vocabulário básico.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Karib
*olho	nɔ (Ak/Jê), -nẽ / -nã / -ta (Ka)	onu / enu
*nariz	-ĩja-krɛ (Ak/Jê), -ĩĉ (Ka)	eɲna, ina, eona, emna
*boca	-ad(a)-kwa (Ak/Jê), -ãt-ki (Ka)	míta / pota
*braço	pa(inõ)-kwa (Ak/Jê), pẽ (Ka)	apo / apə
*nome	-isi / -ĩti (Ak/Jê), -iji / -iji (Ka)	esc(ti) / eze
*pai	-ũ (Jê), -õg / -ug (Ka)	-umi / -un
*eu	i(j)- / ĩ- (Jê), iɲ (Ka)	i- / i-
*tu	a- / ai- (Jê), ã (Ka)	a- / o-

COMPARAÇÃO JÊ-TUPI

Algumas semelhanças: 10% do vocabulário básico.

	(Ak) akuwê, (Jê) timbira-kayapó, (Ka) kaingáng	Tupi
*braço	pa(inõ) (Ak/Jê), pẽ (Ka)	-ba / -wa
*carne	-ĩ	-ẽn
*semente	zi	-ĩj
*mãe	-ũ (Ak/Jê), -õg / -ug (Ka)	-up
*fumaça	nĩ	-iɲ
*beber	kon (Jê), gɔn (Ka)	-ko
*dizer	ka-bẽn (Jê), kã-mɛn (Ka)	-(w)ẽn
*lavar	sõ	-sokwa (TG, tupari)
*de pé	-ã (Ak/Jê), -ẽ (Ka)	-am
*um	piti (Ak/Jê), pir (Ka)	pen